
ŠOLSKO KNJIŽNIČARSTVO – KNJIŽNIČARSTVO V DVEH SISTEMIH

SCHOOL LIBRARIANSHIP – LIBRARIANSHIP IN TWO SYSTEMS

Majda Steinbuch

Zavod Republike Slovenije za šolstvo, Ljubljana
e-pošta: majda.steinbuch@zrss.si¹

UDK 027.8:340.13(497.4)

IZVLEČEK

Šolske knjižnice in knjižničarji delujejo v sistemu vzgoje in izobraževanja, zato to področje sistemsko ureja šolska zakonodaja, v prvi vrsti Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI) in drugi predpisi. Pedagoški poklici so regulirani, zato sta stopnja in smer izobrazbe strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju predpisani in določeni z zakonom, kar velja tudi za knjižničarja. Zahtevani so: 1.) ustreza stopnja in smer izobrazbe (za knjižničarje bibliotekarska, dosežena s študijem ali dopolnilno), 2.) pedagoško-andragoška izobrazba za vse, ki izvajajo pedagoški proces ali pri njem sodelujejo, 3.) strokovni izpit, ki se opravlja, ko sta dosežena prva dva pogoja, in se na področju šolstva opravlja samo enkrat, ne glede na stopnjo izobrazbe ali poklic (npr. za učitelja, knjižničarja, svetovalnega delavca). Strokovno pa jih ureja in umešča v knjižnični sistem tudi knjižničarska zakonodaja, to je Zakon o knjižničarstvu (ZKnj). Zaradi te dvojnosti pogosto nastane dilema, kateri zakon velja za šolske knjižnice, ZKnj pa predpisuje tudi pogoje, ki so v nasprotju s šolskimi zakoni. Z analizo obeh zakonov in nekaterih podzakonskih aktov smo iskali odgovore na vprašanje, kaj je smiselno urejati v enih in kaj v drugih. Opozarjamo na nekatere pomanjkljivosti in neuskladenosti (npr. izobrazbeni pogoji in bibliotekarski izpit za šolske knjižničarje), pa tudi na pozitivne rešitve (npr. informacijsko opismenjevanje in bibliopedagoško delo) ter predlagamo nekatere rešitve.

Ključne besede: šolske knjižnice, šolski knjižničarji, zakoni, vzgoja in izobraževanje, knjižničarstvo, Slovenija

UDC 027.8:340.13(497.4)

ABSTRACT

School libraries and librarians work within the educational system and are regulated by the Law on Organisation and Financing of Education and other regulations. The pedagogical profession is regulated and consequently the qualifications required for

---

¹ V času pisanja prispevka je bila avtorica prispevka še zaposlena na Zavodu RS za šolstvo.

educators as well as the school librarians are stipulated by law. The following requirements should be met: 1.) appropriate education (a degree in librarianship or a degree with additional training), 2.) pedagogical training for those involved into instruction, 3.) State teacher certification examination taken only once in someone's professional career regardless of the prior education (e.g. teachers, librarians, school counsellors) but on condition that the first two criteria are met. There also exist the Law on Librarianship and due to some contradictions between the two laws there is a dilemma which of them should one apply in the school library. With the analysis of the previously mentioned laws and some acts we have been trying to highlight, some deficiencies and misunderstandings (e.g. required qualifications and librarianship exam for school librarians) as well as the positive aspects (e.g. information literacy and librarians' pedagogic work). We have suggested some solutions.

Key words: school libraries, school librarians, legislation, educational system, librarianship, Slovenia

---

1 UVOD

Pedagoška vloga šolske knjižnice se je uveljavila s formalnimi dokumenti in strokovnimi priporočili. Ker šolska knjižnica uresničuje naloge na področju vzgoje in izobraževanja in je sočasno del knjižničnega sistema, je opredeljena v obeh zakonodajah, šolski in knjižničarski. Najprej bomo opredelili vzgojo in izobraževanje, jo povezali z nalogami šolske knjižnice in izpostavili njeno vzgojno-izobraževalno vlogo, v nadaljevanju pa prikazali še, kako se knjižničarska zakonodaja nanaša na šolske knjižnice. Nazadnje bomo prikazali še, kako se uresničuje Zakon o knjižničarstvu na področju šolskega knjižničarstva in opozorili na nekatera odprta vprašanja.

2 VZGOJA IN IZOBRAŽEVANJE

Splošna definicija po Slovarju slovenskega knjižnega jezika (1995) je, da je vzgoja duhovno in značajsko oblikovanje, zlasti otroka, in načrtno razvijanje določenih sposobnosti za opravljanje kakega dela ali dejavnosti, npr. vzgoja strokovnjakov (filmska, glasbena, likovna, tehnična vzgoja, prometna vzgoja, sem lahko uvrstimo tudi knjižno in knjižnično vzgojo). Izobraževanje pa je načrtno razvijanje sposobnosti in seznanjanje z dosežki različnih področij človekove dejavnosti, in sicer s pedagoškim formalnim izobraževanjem, ki razvija učenčeve telesne in duševne, zlasti miselne sposobnosti. Večina teoretikov vzgojo in izobraževanje poimenuje skupaj, celo tiste teorije, ki ju na videz najbolj radikalno ločujejo, zagovarjajo koncept posredovanja

vzgajanja prek izobraževalnih vsebin. Vzgoja in izobraževanje je torej proces, ki je namenjen razvoju otroka v celoti. Izobraževanje je usmerjeno na kognitivni razvoj (spoznavni proces) in ustrezne rezultate znanja, vzgoja pa daje razvoju celostni smisel in razvija emocionalne, socialne, moralne kvalitete človeka. V šolski praksi se obe komponenti prepletata, nekateri avtorji pravijo, da je največja vzgojna komponenta znanje, če ga pojmuje kot vrednoto. Šolska knjižnica s svojo organiziranostjo in programom dela učence vzgaja in izobražuje v redne uporabnike knjižnice, njenega gradiva in informacij na način, da jih seznanja z osnovami informacijske pismenosti z namenom, da jim bo branje, obisk in uporaba knjižnice in informacijskih virov postala vseživljenjska navada in potreba.

Vzgojo in izobraževanje pa lahko razumemo tudi kot sistem formalnega izobraževanja v Republiki Sloveniji. Institucionalna vzgoja in izobraževanje je razvit sistem, ki obsega predšolsko vzgojo, osnovnošolsko izobraževanje, srednješolsko izobraževanje, višje strokovno izobraževanje, glasbeno izobraževanje, izobraževanje oseb s posebnimi potrebami in izobraževanje odraslih. Obsega zapleteno organizacijo in financiranje, vrsto učiteljev in drugih strokovnih delavcev, urejeno pa je s sistemskimi zakoni in mnogimi podzakonskimi predpisi. Cilji vzgoje in izobraževanja so opredeljeni z zakoni ter vzgojnimi in izobraževalnimi programi. Področje vzgoje in izobraževanja ureja Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (v nadaljevanju ZOFVI, 1996), ki določa sistem, organizacijo in financiranje javnih šol in zavodov vseh stopenj.

2.1 KNJIŽNICA IN KNJIŽNIČAR V ŠOLSKI ZAKONODAJI

Z zakonom (ZOFVI, 1996) je določeno, da je knjižnica obvezni sestavni del vzgojno-izobraževalnega dela v šoli.² V praksi pogosto slišimo, da šole od financerja ne prejema namenskih sistemskih sredstev za delovanje šolskih knjižnic (tudi za pridobivanje knjižničnega gradiva), vendar je z zakonom določeno³, da šole iz proračuna prejema sredstva tudi za delovanje knji-

---

² 68. člen: Šola ima knjižnico. Knjižnica zbira knjižnično gradivo, ga strokovno obdeluje, hrani, predstavlja in izposoja ter opravlja informacijsko-dokumentacijsko delo kot sestavino vzgojno-izobraževalnega dela v šoli.

³ 81. člen: Iz državnega proračuna se zagotavljajo tudi sredstva za dejavnosti in naloge, ki so potrebne za opravljanje dejavnosti vzgoje in izobraževanja: med navedenimi dejavnostmi so tudi informacijsko-dokumentacijska dejavnost in delovanje šolskih knjižnic ter mediotek.

žnic. To pomeni, da bi morali ravnatelji iz šolskega proračuna nameniti ustrezen delež finančnih sredstev za delovanje knjižnice in nabavo knjižničnega gradiva. Pomemben člen zakona je tudi določilo, ki med zaposlene v vzgoji in izobraževanju uvrsti knjižničarja.⁴ Pedagoški poklici so regulirani poklici, zato so urejeni s predpisi, kar velja tudi za šolskega knjižničarja. Predpisani sta stopnja in smer njegove izobrazbe, v javni šoli mora imeti visokošolsko (univerzitetno) izobrazbo ustrezne smeri in pedagoško izobrazbo.⁵ S tema členoma šolska zakonodaja knjižničarju zagotavlja status pedagoškega delavca, saj je uvrščen med zaposlene v vzgoji in izobraževanju, ki izvajajo ali sodelujejo pri vzgojno-izobraževalnem in drugem strokovnem delu v šoli. Za opravljanje tega dela pa mora imeti enako stopnjo izobrazbe kot učitelj in svetovalni delavec. Podrobneje smer izobrazbe določajo pravilniki o smeri in stopnji izobrazbe strokovnih delavcev glede na vrsto šole (osnovna, srednja poklicna, gimnazija itd.).⁶ Knjižničar je sodelavec pri informacijskem opismenjevanju, je njegov originalni prispevek knjižničarsko znanje, zato mora imeti za to ustrezno znanje in program za izvajanje informacijskega opismenjevanja. Ker je knjižničar uvrščen med strokovne delavce v vzgoji in izobraževanju, lahko tudi napreduje v nazive⁷, kar še dodatno priča o njegovem enakovrednem statusu z učitelji in drugimi strokovnimi delavci.

Formalni dokumenti za delo šolskih knjižnic znotraj šolskega zakonodajnega področja so splošno opredeljeni in predstavljajo dobro osnovo za položaj knjižnice in status knjižničarja v vzgoji in izobraževanju. Knjižničarjeva naloga je, da najde znotraj tega dokumenta ustrezno mesto za uveljavljanje svojega poslanstva. Poslanstvo šolske knjižnice je, da nudi storitve za

⁴ 92. člen: Vzgojno-izobraževalno in drugo strokovno delo v javnem vrtcu oziroma šoli opravljajo vzgojitelji, pomočniki vzgojiteljev, učitelji, predavatelji višjih šol, svetovalni delavci, knjižničarji in drugi strokovni delavci, ki z njimi sodelujejo pri izvajanju strokovnih nalog, potrebnih za nemoteno delovanje vrtca oziroma šole. Strokovni delavci izvajajo vzgojno-izobraževalno delo v skladu z zakonom in javno veljavnimi programi tako, da zagotavljajo objektivnost, kritičnost in pluralnost ter so pri tem strokovno avtonomni. Nadalje zakon določa, da morajo imeti ustrezno izobrazbo, določeno s tem zakonom in drugimi predpisi ter opravljen strokovni izpit v skladu s tem zakonom.

⁵ 94. člen: Učitelj, knjižničar in svetovalni delavec morajo imeti visokošolsko izobrazbo ustrezne smeri in pedagoško izobrazbo.

⁶ Knjižničar je lahko, kdor je končal enopredmetni ali dvopredmetni univerzitetni študijski program bibliotekarstva. Lahko pa izpolnjuje pogoje za učitelja ali svetovalnega delavca v šoli in je opravil študijski program za izpopolnjevanje iz bibliotekarstva.

⁷ 109. člen: Vzgojitelj, učitelj, svetovalni delavec in knjižničar napredujejo v naziv mentor, svetovalac in svetnik. Pogoje za napredovanje v nazive v vzgoji in izobraževanju še dodatno predpisuje poseben pravilnik (Pravilnik o napredovanju zaposlenih v vzgoji in izobraževanju v nazive, 2002).

učenje, knjige in druge vire, ki omogočajo vsem članom šolske skupnosti, da postanejo kritični misleci in učinkoviti uporabniki informacij različnih oblik, formatov in na različnih nosilcih (Manifest o šolskih knjižnicah, 2001). Šolska knjižnica pa mora biti organizirana v skladu s potrebami šole in knjižničarskimi strokovnimi pravili in priporočili.

3 KNJIŽNIČNA DEJAVNOST

Knjižničarska stroka s strokovnimi priporočili, ki veljajo za vse vrste knjižnic, pomaga razvijati tudi šolske knjižnice, da so del knjižničnega sistema. Knjižnice opravljajo knjižnično dejavnost kot javno službo, vodijo ustrezno nabavno politiko glede na svoj namen in vrsto knjižnice, uporabljajo enotna pravila in standarde za strokovno obdelavo knjižničnega gradiva, da lahko kroži in omogoča izmenjavo informacij in virov med knjižnicami različnih vrst. S knjižničnimi storitvami pa knjižnice svojim uporabnikom zagotavljajo pridobivanje gradiva in informacij, ki jih potrebujejo za zadovoljevanje svojih potreb. Čeprav šolske knjižnice uresničujejo cilje in naloge na področju vzgoje in izobraževanja, jih knjižničarska stroka pomaga razvijati s strokovnimi priporočili. Zakon o knjižničarstvu (v nadaljevanju ZKnj, 2001) ureja javno službo na področju knjižnične dejavnosti in med drugim določa dejavnost, ustanovitev, financiranje in nadzor knjižnic, ki se financirajo iz javnih sredstev.

3.1 ŠOLSKA KNJIŽNICA IN KNJIŽNIČAR V KNJIŽNIČNEM SISTEMU

ZKnj (2001, 2. člen) najprej določi področja knjižnične dejavnosti kot javne službe, pri čemer poleg temeljnih knjižničnih dejavnosti posebej izpostavljamo informacijsko opismenjevanje. Zakon šolske knjižnice uvršča med druge vrste knjižnic (7. člen) in opredeli njihove naloge.⁸ Določa še, da imajo uporabniki pravico (8. člen) do brezplačnih osnovnih storitev, med katerimi je tudi bibliopedagoško delo. Knjižnice se vpišejo v razvid knjižnic, ki ga vodi nacionalna knjižnica, ki tudi izvede vpis v razvid, potem ko prejme pravnomočno odločbo pristojnega ministrstva o izpolnjevanju pogojev knjižnic za izvajanje javne službe (10. člen). Postopke za vpis knjižnic v razvid podrobneje določa Pravilnik o razvidu knjižnic (2003). Razvoj knjižnic

⁸ 28. člen: Šolske knjižnice podpirajo izobraževalni proces, tako da izvajajo knjižnično dejavnost predvsem za učence, vajence, dijake in študente višjih strokovnih šol ter za strokovne delavce teh šol.

usmerjajo standardi in strokovna priporočila, ki se nanašajo na organiziranost in delovanje knjižnične javne službe in jih sprejme Nacionalni svet za knjižnično dejavnost (ZKnj, 2001, 11. člen).

Za strokovni razvoj šolskih knjižnic je pomemben 36. člen zakona, ki določa, da morajo imeti knjižnice za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe ustrezne pogoje in sicer: obseg in izbor strokovno urejenega knjižničnega gradiva, ustrezno število usposobljenih strokovnih delavcev, prostor in opremo ter organizacijo knjižnične dejavnosti. Nadalje določa, da minister, pristojen za kulturo, v soglasju z ministrom, pristojnim za šolstvo in znanost, sprejme pravilnik, s katerim podrobneje določi pogoje za posamezne vrste knjižnic, in da izpolnjevanje pogojev ugotavlja pristojno ministrstvo z odločbo. Minimalne pogoje za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe tudi za šolske knjižnice določa Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe (2003).

Strokovna ureditev knjižnic in drugi materialni pogoji so pomembni za izvajanje knjižnične javne službe, vendar pa so ključnega pomena strokovno usposobljeni knjižničarji. Zato je pomemben tudi 39. člen, ki določa, da morajo imeti strokovni delavci knjižnic, ki izvajajo javno službo, predpisano vrsto in stopnjo izobrazbe ter opravljen bibliotekarski izpit, govori še o pripravništvu in pridobivanju strokovnih nazivov. Določeno je tudi, da področno pristojni minister podrobneje predpiše vrsto in stopnjo izobrazbe, in da minister, pristojen za kulturo, v soglasju z ministrom za šolstvo in znanost s pravilnikom podrobneje določi o bibliotekarskem izpitu ter da morajo določila pravilnika o pridobivanju strokovnih nazivov smiselno upoštevati strokovne nazive, ki veljajo na drugih področjih.

Za strokovni nadzor nad zagotavljanjem in delovanjem knjižnične dejavnosti kot javne službe je za šolske knjižnice pristojno ministrstvo za šolstvo, inšpekcijski nadzor pa izvajajo inšpektorji, pristojni za šolstvo (ZKnj, 2001, 58. in 59. člen).

4 URESNIČEVANJE ZAKONA O KNJIŽNIČARSTVU IN ŠOLSKO KNJIŽNIČARSTVO

Knjižnice opravljajo knjižnično dejavnost kot javno službo, zato je smiselno, da knjižničarska stroka določa pogoje za strokovno ureditev knjižnic. Že sedaj se tudi v šolskem knjižničarstvu uporablja Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe (2003), ki določa minimalne pogoje tudi za šolske knjižnice. Razvoj knjižnic usmerjajo standardi in

strokovna priporočila, ki se nanašajo na organiziranost in delovanje knjižnične javne službe in jih sprejme Nacionalni svet za knjižnično dejavnost. Ker šolske knjižnice zaradi različnega načina financiranja (srednje šole iz državnega, osnovne tudi iz občinskega proračuna) težko uresničujejo že minimalne pogoje, ki jih določa pravilnik (Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe, 2003), bi bilo smiselno pripraviti vsebinske strokovne smernice za sodobno delovanje šolske knjižnice, ki podpira vzgojno-izobraževalno dejavnost in je tudi del knjižničnega sistema. Obravnavala bi jih oba sveta, Nacionalni svet za knjižnično dejavnost in tudi Strokovni svet RS za splošno izobraževanje, saj bi s tem v šolstvu dosegle večjo veljavo.

Sicer pa so se v desetih letih pokazale tako pozitivna kot tudi nekatera odprta in nedorečena področja, ki jih določa ZKnj. Pozitivna so še utrdila temeljne naloge in poslanstvo šolskih knjižnic, in se kažejo zlasti v izobraževanju uporabnikov, bibliopedagoškem delu in informacijskem opismenjevanju. Nedoslednosti in neusklajenosti med obema zakonoma, ki urejata področje šolskega knjižničarstva, pa se nanašajo predvsem na določanje izobrazbenih pogojev za šolskega knjižničarja.

4.1 INFORMACIJSKO OPISMENJEVANJE IN BIBLIOPEDAGOŠKO DELO

Po ZKnj je od leta 2001 naloga knjižničarjev informacijsko opismenjevanje. Šolske knjižnice imajo pri informacijskem opismenjevanju ključno vlogo, še zlasti osnovnošolske. Slovenski strokovnjaki se strinjajo, da je osnovnošolska knjižnica pri informacijskem opismenjevanju nenadomestljiva, ker je to edini tip knjižnic, s katerim se sreča prav vsak, in to v obdobju, ko se oblikuje posameznikova osebnost, in mu pomaga razvijati vsaj temeljni nivo informacijske pismenosti, ki mu zagotavlja samozavesten vstop v druge vrste knjižnic tudi po končanem formalnem izobraževanju (Novljan, 1996; 2005; Žumer, 2003; 2004; Petermanec, 2006; Podgoršek, 2008; Steinbuch, 2009). Informacijska pismenost učencev po končani obvezni osnovni šoli naj bi bila takšna, da bi znali uporabljati informacijski proces za razreševanje problemov. To lahko dosežemo tako, da informacijski proces postane prevladujoči model pedagoške prakse v osnovni šoli. Zato države razvijajo različne programe informacijskega opismenjevanja, ki jih vključujejo v vzgojo in izobraževanje. Kako je z izpolnjevanjem te naloge na področju šolskega knjižničarstva v Sloveniji? Konec devetdesetih letih prejšnjega stoletja smo s kurikularno prenovo slovenskega šolstva dobili dva programa informacijske pismenosti za osnovno in srednjo šolo z naslovom Knjižnič-

na informacijska znanja (1999, 2005), s posodabljanjem učnih načrtov v splošnem izobraževanju pa posodobljeni kurikulum Knjižnično informacijsko znanje (2008). Na tem področju torej šolske knjižnice celo prehitujejo ZKnj in to javno službo opravljajo.

Prav tako imajo uporabniki šolskih knjižnic izpolnjeno pravico do brezplačnih osnovnih storitev bibliopedagoškega dela, ki je redna oblika dela šolskih knjižnic že od leta 1971. Takrat je knjižničarska stroka pripravila osnutek standardov šolskih knjižnic, v katerem so med drugim zajete tudi pedagoške naloge šolske knjižnice. Iz teh so se razvile bibliopedagoške dejavnosti, ki so se začele udeleževati v programu osnovne šole s knjižno in knjižnično vzgojo, katerih naloga je bila vzgoja samostojnega uporabnika knjižnice in bralca leposlovne in poučne knjige. Zato so jih vključili tudi v učni načrt za osnovno šolo (Osnovna šola, 1972), navodila za izvajanje knjižne in knjižnične vzgoje pa so spremljali tudi metodični napotki. Kasneje sta se knjižna in knjižnična vzgoja nadgradili v program informacijskega opismenjevanja Knjižnično informacijsko znanje, ki je nastal v okviru Zavoda za šolstvo, ki ima po ZOFVI pristojnosti za pripravo programov, ki jih sprejme Strokovni svet RS za vzgojo in izobraževanje.

4.2 IZOBRAZBA KNJIŽNIČARJEV, BIBLIOTEKARSKI IZPIT IN NAPREDOVANJE V NAZIVE

Strokovno usposobljen knjižničar pomembno vpliva na pismenost učencev (Novljan, 1996; Podgoršek, 2008; Steinbuch, 2009). ZKnj določa, da morajo imeti strokovni delavci knjižnic, ki izvajajo javno službo, predpisano vrsto in stopnjo izobrazbe ter opravljen bibliotekarski izpit. Ta člen je z vidika naše razprave najbolj nedodelan in je v praksi še do danes ostal nedokončan. Čeprav govori o štirih pomembnih dejavnikih (izobrazbi, bibliotekarskem izpitu, pripravnstvu in strokovnih nazivih), je naslov člena bibliotekarski izpit, ki nakazuje, da naj bi bil le-ta ključen za ustrezno usposobljenega knjižničarja. Kako je torej z uresničevanjem tega člena deset let po izidu ZKnj? Knjižničar je strokovnjak za pridobivanje in organizacijo informacij (Knjižnično informacijsko znanje, 2008), ki opravlja vrsto nalog, med katerimi je tudi informacijsko opismenjevanje. Zato mora imeti bibliotekarsko znanje, ki si ga pridobi z ustrezno vrsto (smerjo) izobrazbe, ki naj bi jo predpisali pristojni ministri. Do sedaj je s posebnim pravilnikom v okviru šolske zakonodaje smer in stopnja izobrazbe določena samo za šolske knjižničarje. Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe (2003, 28. in 35. člen) sicer določa smer izobrazbe za visokošolske

in specialne knjižničarje (bibliotekarska ali ustrezna smer, ki je v skladu z usmeritvijo ustanove), medtem ko je za splošne knjižničarje določena samo stopnja, ne pa tudi smer izobrazbe. Kljub temu Pravilnik o imenovanju v strokovne nazive v knjižnični dejavnosti (2009) med pogoji za pridobitev strokovnih nazivov navaja ustrezno smer izobrazbe.

Ustrezna bibliotekarska smer (pridobljena s študijem ali z dopolnilnim izobraževanjem) in stopnja izobrazbe bi morali biti pogoj za vstop v profesijo, kjer bi bibliotekarski izpit preverjal usposobljenost kandidatov za samostojno opravljanje strokovnega dela. Minister, pristojen za kulturo, v soglasju z ministrom, pristojnim za šolstvo in znanost, s pravilnikom podrobneje določi način opravljanja bibliotekarskega izpita, ki bi moral upoštevati bibliotekarska znanja, verificirana v že opravljenih strokovnih izpitih na drugih področjih. ZKnj daje velik pomen bibliotekarskemu izpitu, ki ga še leta 2011 nimamo. V šolstvu je v času nastanka ZKnj že obstajal pravilnik, ki ureja pripravništvo in strokovne izpite na področju vzgoje in izobraževanja, ki velja tudi za šolske knjižničarje (Pravilnik o pripravništvu in o strokovnem izpitu strokovnih delavcev na področju vzgoje in izobraževanja, 1996). Ni jasno, ali bo v pravilniku, ki se pripravlja, upoštevana prehodnost pri priznavanju bibliotekarskega izpita šolskim knjižničarjem, ki imajo ustrezno smer (knjižničarsko) izobrazbe in opravljen strokovni izpit na področju vzgoje in izobraževanja. Pravilnik o imenovanju v strokovne nazive v knjižnični dejavnosti (2009) te prehodnosti ne vsebuje, čeprav zakon to predvideva.

Šolski knjižničar sodi med pedagoške poklice, ki so regulirani in predpisani z zakonom, imeti morajo visoko (univerzitetno) stopnjo in ustrezno knjižničarsko in pedagoško-andragoško smer izobrazbe, strokovni izpit pa opravljajo po predpisih v vzgoji in izobraževanju že od leta 1996, kar pomeni, da se je to vedelo v času priprave ZKnj. Zato bi morali pripravljavci zakona poznati tudi zakone in podzakonske akte drugih resorjev, ki so povezani s knjižnično javno službo, saj ZKnj ni nadrejen ZOFVI. S tega vidika je nesmiseln tudi 69. člen ZKnj, ki določa, da strokovni delavci šolskih knjižnic, ki so izpolnjevali pogoje za opravljanje knjižnične dejavnosti pred uveljavitvijo zakona, lahko opravljajo delo knjižničarja tudi po uveljavitvi tega zakona. V prehodnih določbah ZOFVI (1996, 148. člen, kasneje je bil še dopolnjen) še naprej dovoljuje opravljati delo knjižničarja vsem, ki so si pridobili višjo izobrazbo v svoji stroki pred uveljavitvijo zakona, ali so na dan uveljavitve tega zakona opravljali delo knjižničarja in so izpolnjevali pogoje za to delo po predpisih, ki so veljali do 15. marca 1996.

Nedorečen ostaja tudi status šolskih knjižnic, ki so vključene v nacionalni vzajemni bibliografski sistem. 57. člen ZKnj namreč določa, da knjižnice, ki ne izvajajo javne službe iz 2. člena tega zakona, lahko uporabljajo storitve in proizvode knjižničnega informacijskega servisa proti plačilu. Ker šolske knjižnice izvajajo javno službo, ostaja odprto vprašanje, zakaj edine v sistemu plačujejo članarino. Vzroke za vse nedoslednosti, nedorečenosti, pomanjkanju prehodnosti in neuskkljenosti zakonodaje med različnimi resorji lahko najbrž predpišemo predvsem neučinkovitemu medresorskemu usklajevanju.

5 SKLEP

S primerjalno analizo zakonov s področja vzgoje in izobraževanja ter knjižničarstva smo ugotovili, da je šolska knjižnica umeščena v sistem vzgoje in izobraževanja kot njen obvezni sestavni del in tudi v knjižnični sistem. Šolska zakonodaja ji je naložila opravljanje nalog v okviru vzgojno-izobraževalne dejavnosti, določila, da se njena dejavnost financira iz državnega proračuna, knjižničarja pa uvrstila med strokovne delavce, ki opravljajo vzgojno-izobraževalno delo v šoli in mu zagotovila status pedagoškega delavca. Zato mora imeti predpisano stopnjo in ustrezno knjižničarsko in pedagoško-andragoško smer izobrazbe ter lahko napreduje v nazive v vzgoji in izobraževanju. Knjižničarska stroka pa s strokovnimi priporočili pomaga razvijati in posodabljati njeno strokovnost, da se knjižnica v šoli lahko vključuje v knjižnični sistem. Za opravljanje svojih nalog vse knjižnice v sistemu, ki opravljajo javno službo, uporabljajo enotna pravila in standarde, vodijo nabavno politiko glede na svoje uporabnike in enotno obdelujejo knjižnično gradivo, da lahko kroži med knjižnicami in je na ta način dostopno vsem uporabnikom.

Knjižnice se vključujejo v informacijsko opismenjevanje in imajo programe za izobraževanje uporabnikov. Medtem ko šolski zakon govori o knjižnici, ki je sestavni del vzgojno-izobraževalnega dela, in o knjižničarju, ki opravlja vzgojno-izobraževalno delo, je v knjižničarski zakonodaji omenjen le izobraževalni proces, čeprav ima šolska knjižnica, še zlasti osnovnošolska, vrsto vzgojnih nalog, med katerimi je gotovo najpomembnejša vzgoja otrok za branje in razvijanje pismenosti. Informacijsko opismenjevanje, ki je naloga vseh vrst knjižnic, je za šolsko še posebej pomembno in se uresničuje s programom Knjižnično informacijsko znanje, ki je uvrščen v program osnovne šole in gimnazije.

Razlike pa so tudi pri knjižničarju. Šolski zakon ga obravnava kot strokovnega delavca v vzgoji in izobraževanju, ki mora imeti z zakonom in pravilnikom predpisano izobrazbo in strokovni izpit, ki ga opravlja v vzgoji in izobraževanju. Knjižničarski zakon pa v določilu o strokovnih delavcih knjižnic, ki izvajajo javno službo, predpisuje, da morajo imeti opravljen bibliotekarski izpit, ki pa v vzgoji in izobraževanju ne velja, kar je prvi primer neuskkljenosti. Ugotavljamo namreč, da so nekatera zakonska določila ostala na papirju in v praksi niso zaživel, kar pripisujemo predvsem neuskkljenosti med obema ministrstvoma, ki skrbita za šole in knjižnice. To kaže, da država nima mehanizma, ki bi poskrbel za učinkovito medresorsko usklajevanje, šolska birokracija⁹ ne upošteva strokovnih knjižničarskih priporočil, ki bi šolskim knjižnicam zagotavljale boljše udeležanje programov informacijskega opismenjevanja, ker za njihovo uresničevanje potrebujejo pogoje in razvite dejavnike. Izrazitemu nesodelovanju pristojnih ustanov in ministrstev smo bili priča ob zakonsko predpisanemu vpisu knjižnic v razvid, ki je bil v času izida usklajen med ministroma za kulturo in za šolstvo in znanost. Za leto 2002 je Center za razvoj knjižnic pri Narodni in univerzitetni knjižnici pripravil mnenja o razvitosti šolskih knjižnic, ki jih je posredoval Ministrstvu za šolstvo in šport, ki bi morale šolskim knjižnicam izdati odločbe o stopnji razvitosti, vendar se to še do danes ni zgodilo. Tako nimamo uradnih podatkov o razvitosti šolskih knjižnic, na osnovi katerih bi lahko naredili načrt ukrepanja za izboljšanje stanja.

Tudi nadzor nad šolskimi knjižnicami in s tem nad izvajanjem informacijskega opismenjevanja ne poteka, čeprav ga oba zakona pripisujeta šolski inšpekciji. Inšpektor, pristojen za šolstvo, izvaja nadzor nad izvrševanjem določb ZOFVI, vendar še nismo zasledili, da bi izvajali nadzor nad delovanjem šolske knjižnice. Država je z zakonom (ZOFVI, 49. člen) ravnatelj naložila vrsto pristojnosti, med katerimi je tudi spremljanje in vrednotenje dela pedagoških delavcev, kar pomeni, da prisostvuje pri vzgojno-izobraževalnem delu, spremlja delo strokovnih delavcev in jim svetuje. Ravnatelj je torej na šolskem nivoju odgovoren za financiranje delovanja knjižnice, da se program šole, torej tudi program informacijskega opismenjevanja, izvaja in da poteka v sodelovanju med knjižničarjem in učitelji. Med njegove pristojnosti sodi tudi kadrovanje, saj zaposluje in odloča o sklepanju delovnih razmerij s strokovnimi delavci, med katerimi je tudi knjižničar. Zato je ravnatelj odgovoren tudi za zaposlovanje in spoštovanje zakonskih

⁹ Izraz uporabljamo namerno. Zakon o knjižničarstvu je bil na nivoju ministrov usklajen, očitno pa se ustavi na nižjih organih in službah, zato se zdi birokracija ustrezná beseda.

in podzakonskih aktov, ki določajo izobrazbene pogoje za zasedbo delovnih mest, med katerimi je tudi strokovno usposobljen šolski knjižničar.

V knjižničarski stroki bo treba doseči konsenz, kaj je smiselno urejati za celotno področje in kaj je bolje prepustiti posamičnim resorjem. Ker vse knjižnice opravljajo knjižnično dejavnost kot javno službo, je smiselno knjižničarski stroki, njeni zakonodaji in predpisom prepustiti urejanje in določanje strokovne ureditve knjižnic, kadrovske pogoje za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe v vzgoji in izobraževanju pa že do sedaj uspešno določa šolska zakonodaja. Določila je treba le dosledno izvajati in izboljšati medresorsko usklajevanje, kar pa je stvar sistema in manj stroke.

6 CITIRANI VIRI IN LITERATURA

1. *Knjižnična informacijska znanja: cilji in vsebine za osnovno šolo*. (2005). Ljubljana: Ministrstvo RS za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 30. 8. 2011 s spletne strani: http://www.mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka7program_drugo/knjižnična_inf_znanja.pdf
2. *Knjižnično informacijsko znanje: gimnazija: kurikulum*. (2008). Ljubljana: Ministrstvo RS za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo. Pridobljeno 5. 9. 2011 s spletne strani: http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2011/programi/media/pdf/un_gimnazija/k_knjizn_inf_znanje_gimn.pdf
3. Manifest o šolskih knjižnicah. (2001). *Šolska knjižnica*, 11 (3), 138–139.
4. Novljan, S. (1996). *Sodobne dejavnosti šolske knjižnice s posebnim oziranjem na njene bibliopedagoške naloge pri izvajanju izobraževalnega programa učenja branja v osnovni šoli: doktorska disertacija*. Ljubljana: S. Novljan.
5. Novljan, S. (2005). Knjižnica, možnost za boljšo pismenost. *Sodobna pedagogika*, 56 (posebna izdaja), 174–186.
6. *Osnovna šola. Vsebinska vzgojno izobraževalnega dela*. (1972). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
7. Petermanec, Z. (2006). Prednosti informacijske pismenosti za uspešen študij: izvedba informacijskega opismenjevanja na Ekonomsko-poslovni fakulteti Univerze v Mariboru. V *Informacijska pismenost med teorijo in prakso – vloga visokošolskih in specialnih knjižnic: zbornik prispevkov* (str. 69–81). Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.
8. Podgoršek, M. (2008). *Motivacija za uporabo storitev šolske knjižnice: magistrsko delo*. Ljubljana: M. Podgoršek.
9. Pravilnik o imenovanju v strokovne nazive v knjižnični dejavnosti. (2009). *Uradni list RS*, št. 6.
10. Pravilnik o napredovanju zaposlenih v vzgoji in izobraževanju v nazive. (2002). *Uradni list RS*, št. 54.

11. Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe. (2003). *Uradni list RS*, št. 73.
12. Pravilnik o pripravništvu in o strokovnem izpitu strokovnih delavcev na področju vzgoje in izobraževanja. (1996). *Uradni list RS*, št. 30.
13. Pravilnik o razvidu knjižnic. (2003). *Uradni list RS*, št. 105.
14. Pravilnik o smeri izobrazbe strokovnih delavcev v devetletni osnovni šoli. (1999). *Uradni list RS*, št. 57.
15. *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. (1995). [E-vir] Kamnik: Amebis. (Knjižna polica, verzija 1.00).
16. Steinbuch, M. (2009). *Informacijska pismenost knjižničarjev in informacijsko opismenjevanje učencev v osnovni šoli: magistrsko delo*. Ljubljana: M. Steinbuch.
17. Zakon o knjižničarstvu. (2001). *Uradni list RS*, št. 87 in št. 96/2002.
18. Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja. (1996). *Uradni list RS*, št. 12.
19. Žumer, M. (2003). Novi izzivi pred knjižnicami. V *Vizija razvoja knjižničarstva v Sloveniji: strokovno posvetovanje Zveze bibliotekarskih društev Slovenije (79–88)*. Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.
20. Žumer, M. (2004). Razvoj izobraževanja šolskih knjižničarjev. *Šolska knjižnica*, 14 (3), 238–240.